

JAG DRÖMMER OM FOLKHÖGSKOLAN (en följetong)

Stewe Claeson

Kapitel 10 Minnesbild av den gode pedagogen

"Efteråt står Stav och ler. - - - Han ler som ville han säga:
Sen nu! Vaknen nu! Jag förkunnar eder en sipa som slår ut
i själens ödemark!"

Harry Martinson (Nässlorna blomma, 1935)

Jag föreläste, och en av deltagarna kom efteråt fram och sa att det knappast kunde vara första gången jag pratade om det jag pratat om: nödvändigheten av att läsa skönlitteratur för att förstå världen. Jag sa att det sannerligen inte var första gången, jag hade väl knappast gjort annat de senaste bortåt femtio åren. "Märkligt", sa den välvillige ännu mycket unge mannen, "och du har sådan entusiasm fortfarande, sådan glöd? Blir det inte långtråkigt att säga samma sak?" Jag fick veta att han var lärare, under några år arbetat som gymnasielärare, att han tröttnat på att upprepa samma kurs och nu arbetade som journalist i fackföreningspressen. Han hade undervisat samma årskurs i historia, samhällskunskap och litteratur, berättade han, "men efter sju år stod jag inte ut med att höra mig själv längre". Underförstått: blev jag inte trött på att säga samma sak, om och om igen? Jag drog mig till minnes en scen i Marcel Reich-Ranickis underbara memorarer, *Mein Leben* (1999), där Reich-Ranicki av ren tillfällighet träffar den världsberömda violinisten Yehudi Menuhin i en restaurangvagn på ett tåg och där denne berättar att han reser land och rike runt och kväll efter kväll spelar Beethovens och Brahms sonater.

Och Reich-Ranicki frågade om det inte blev långtråkigt i längden.

Här stod jag nu, i den blekingska föreläsningssalen medan folk sorlade omkring mig på väg till lunchen, och betraktade den unge fackföreningsjournalisten och tidigare läraren, som inte kunde förstå att jag inte var uttråkad av att säga samma sak, gång efter gång, i föreläsning efter föreläsning. Och jag citerade till sist vad Menuhin hade svarat: "Wenn man sich jeden Abend wirklich Mühe gibt, wird es nie langweilig."

Han nickade lite disträ och gick tillbaka till sina journalistvänner, han förstod väl inte tyska.

Men jag tänkte en stund över just det där, och nu, när jag skriver detta till gamla vänner som, som jag, använt sitt liv till att undervisa, det vill säga, gång efter annan förklarat samma saker, beskrivit samma fenomen, talat om samma formler eller lagt ut texten kring samma diktsvit, så slår det mig att den gode läraren alltid varit en som varje gång betraktar det som förestår som första gången: framför sig har man nya ansikten, gamla eller unga, framför sig har man deltagare som man nu skall överraska, förföra, diskutera med och visa, och vill det sig kommer det som bör hända att hända: något ändrar sig i den ena elevens blick efter den andre: så är det alltså! Det enda man kan göra – att ge incitament till insikt. Insikten kommer för var och en och är vars och ens eget verk.

Jag tror inte jag skulle tagit mig tid att skriva detta om det inte vore för en händelse som jag av en tillfällighet kommit att minnas. Jag har under många år varit fascinerad av skildringar av lärare i romaner, från alla möjliga tider och alla möjliga kulturer. Läraren är inte sällan den första, ibland den enda, verkligt betydande vuxna person barnet kommer i kontakt med. Läraren blir den verkliga porten till världen, till allt det där som inte syntes från barnkammaren. För mig var det i hög grad så. Och det jag kommit att minnas har med ett möte med en gammal lärare att göra. För ett antal år sedan sprang jag på min gamle engelskalektor i en bokhandel i Göteborg. Jag skulle fylla 11 när jag började i läroverket, i min släkt var jag den förste som gick på det man i Göteborg kallade fin skole, ingen i släkten talade främmande språk och

nu skulle jag lära mig engelska, snart tyska och franska, men här stod jag nu, vuxen, sedan länge rektor, och talade med min första språklärare. Jag visste att han skrivit en engelsk grammatik, att han var en uppburen pedagog, att han sedan länge var pensionerad, ja jag räknade ut att han måste närma sig de nittio. Han kände inte igen mig. Jag presenterade mig och han sa att han svagt mindes mig för att jag hade ett felstavat engelskt namn. Han frågade vad jag gjorde, och han såg upp, såg förbi mig ut i luften, och suckade. "Ja", sa han, "skolan", sa han, "det går inte en dag utan att jag minns den där tiden", sa han, såg länge ned i bokhandelns hyllor utan att fästa blicken och la sedan till, långsamt, nästan ohörbart: "Det går inte en dag utan att jag önskade att jag fortfarande undervisade." Jag teg en stund, sedan sa jag att jag hade lust att berätta vad han betytt för mig vad gällde språkstudier. Vi flyttade oss till hyllans sida där det fanns en stol för honom att sätta sig på. Jag sa att jag var fullständigt panikslagen under första terminen när jag fick vet att det fanns sådant som första, andra och tredje person, och jag minns att jag grubblade mig vaken för att försöka komma på ett knep att minnas vilket som var vilket. Och att just han, min engelskalektor, kommit till min räddning, när han en dag hade sett på oss i gamla ett-fem-a och sagt att det där med första, andra och tredje person verkar svårare än det är. Jag frågade honom nu om han mindes vad han gjorde? Han såg upp på mig och log med hela sitt lektoriska gammelmansansikte och sa: "Jag vet", sa han, "jag gjorde det varje år, och jag ger mig katten på att det i varje klass fanns en liten pojke som du, som jag på det viset lyfte bort en börda för."

Vad han den gången gjorde var att

sudda ut allt på svartatavlan. Sedan hade han i ena kanten av tavlan skrivit med liten stil: jag. Bara det, det såg ut som en liten vit smutsfläck. Sedan hade han gått till svartatavlans andra kant och skrivit med lika liten stil: du. Och vänt sig till oss och sagt att han nu skulle skriva allt annat på mitten av tavlan, jag minns att han började skriva: vårt läroverk, skolans tak, tavlan, bordet, min åldriga mamma, den gula lastbilen, ett år på sjuttonhundralet, den döda flickscouten, köttbullens färg och president Eisenhower, sedan vände sig och sa att så där skulle han kunna hålla på att skriva, dag ut och dag in, ja ett helt år, om det bara fanns plats på tavlan och tillräckligt med kriterior. Och så sa han, när han lagt kritan från sig: "Och alltsammans är tredje person." Han pekade på smutsfläcken och sa: "Det där är första person. Jag. Bara det ordet, inget annat." Och långsamt gick han till tavlans andra kant: "Och det där är andra person. Bara det lilla ordet. Bara du, inget annat. Inte ditt ansikte, för det

är tredje person, inte din mamma, för hon är också tredje person fast hon antagligen inte vill veta av det, bara ordet du. Kära pojkar. Det finns egentligen bara tredje person. Plus lilla jag och lilla du. Men i det stora hela försvinner sånt i mängden."

Här satt han nu på bokhandelsstolen och såg på mig.

Jag har aldrig glömt det, sa jag. När han reste sig, mödosamt, nickade han och sa att han märkt det. Och la till: "Och det skall du veta, det var lika roligt varenda gång. Varenda gång."

Jag skrev i den här veteranföljetongen att jag önskade att många skulle beskriva husmödrar, vaktmästare och annan övrig personal som betytt så mycket för så många i folkhögskolan. Rektorsbeskrivningar finns det ett stort antal, jubileumsskrifterna brukar ha rektorerna under specialuppsikt. Men visst minns de flesta av er makalösa lärare? Varför får vi bara beskrivningar av dem när de är borta? Varför läser vi romaner om lärare

som var betydelsefulla – när de själva sällan kan få uppleva att det de gjorde var betydelsefullt? Jag har lagt från mig Marcel Reich-Ranickis memoarer (men uppmanar alla som kan att läsa den). Också i den boken förekommer ett antal makalösa lärarporträtt; och märk väl, den unge polske judepojken gick i nazistiskt läroverk i Berlin under 30-talet! Men porträtten av lärare som visserligen bar brun skjorta och tvingades till egendomliga ämnesval visar likafullt på personer som hela tiden såg sina elever och hela tiden bemödade sig. Bemödade sig. Gång efter gång. Utan att känna leda. Därför att framför dem satt varje höst nya ansikten, nya förskrämda eller uppmärksamma ansikten. Och varje höst måste ju det där med första, andra, tredje person tas om. Es wird nie langweilig.

Och som med min gamle engelskalektor är det med mig, sju år efter pensioneringen. Jag längtar tillbaka hela tiden. Hela tiden.